

99. Jurgis Ambraziejus Pabrėža

Biografija. Gimė 1771 I 14, nors tikslī jo gimimo diena nėra visai aiški; tiktai žinoma, kad 1771 I 15 jis buvo pakrikštytas, taigi gimė bent vieną dieną prieš tai. B. Hryniewieckis (Tentamen p.3 prierasas) rašo, kad Pabrėžos antkapyje esanti 1771 X 15 data ir jis linkęs tą datą laikyti tikra Pabrėžos gimimo data, bet P. Janušis (D.) (Varpas 1898 N4) iš to paties antkapio buvo nukopijavęs 1771 15 Jan. datą.

Pabrėža gimė Skuodo vls., Lenkimų par. (iš čia kiti ėmė, kad jis gimęs Lenkimuose), Večių kaime. Buvo pakrikštytas vien Jurgio vardu, antrąjį gi, Ambraziejų, prisiėmė stodamas į vienuolyną. Seniau apie jį rašę dažniausiai laikė jį bajoru ir net Juodvarnio („Ślepowron”) ženklo, tačiau nei Lietuvos heraldininkai, nei šiaip heraldiniai sąrašai jokių Lietuvos bajorų Pabrėžų nežino, o valstiečių Pabrėžų XVIII a. buvo pilna dabarties Kretingos apskrities ribose. Greičiausia, jis bus „įsibajorinęs” tokiu pat būdu, kaip M. Valančius ir daugelis kitų XVIII-XIX a. kunigų žemaičių, atitinkamai ištaisęs ar naujai sufabrikavęs metriką. Tėvo vardas Jonas; motinos vardo ir mergautinės pavardės neteko niekur užtikti.

Ligi 15 metų amžiaus, t. y. ligi 1785-1786 m., jis gyveno savo gimtajame kaime, bet jau ir tuomet jame atsirado augalų pamėgimas. Viena me savo vėlesniųjų laiškų, rašytų prof. Volfgangui, jis rašo, kad, dar kaime gyvendamas, jis sodinęs ir auginęs įvairius augalus ir net, tirdamas jų gydomąsias savybes, daręs iš jų įvairias ištraukas.

1785-1786 m. pasimokęs Kretingos parapijos mokykloje, 1786 m. jis stojo į Kretingos gimnaziją. Ši gimnazija buvo įsteigta 1774 m., o ją 1793 m. iškėlus į Telšius, jos vietoje buvo įsteigta trijų klasių paparinė mokykla, tik žymiai platesnė, ne kaip kitos paparinės mokyklos. Kiekviena gimnazijos klasė turėjo dvejų metų kursą. Pabrėža 1786-1788 m. lankė pirmąją klasę, 1788-1790 m. antrąją, o 1790-1792 m. trečiąją klasę. Mokslas jam labai gerai sekėsi, ir jis 1791 m. buvo pristatytas medaliui „diligentiae” gauti. Besimokydamas Kretingoje, jis taip pat domėjosi botanika, kurios čia mokė fizikos mokytojas Narkevičius. 1792 m.

pabaigė trijų dvieminių klasių kursą, kas atitiko šešių klasių gimnazijos kursą.*) Kretingoje jis mokėsi šešerius metus, ne devynerius, kaip tvirtino J. Tumas. 1792-1793 m. jis praleido pas tėvus kaime ir šiaip vakarų Žemaitijoje ir tik 1793 m. išvyko tolimesnių studijų į Vilnių.

Čia jis stojo į vietoje senosios jėzuitų akademijos įkurtos Lietuvos Aukštosios Mokyklos (1803 m. perorganizuotos į universitetą) medicinos fakultetą, nes tiktai tame fakultete buvo dėstomi labiausiai jį traukę gamtos mokslai. Čia, Vilniuje, didelę jam įtaką turėjo gamtos mokslų prof. Špicnagelis, kurio paskaitose jis gavo kiek teorinių botanikos žinių, jam labiausiai trūkusių. 1794 m. prasidėjus Lietuvoje vadinamajam Kosciuškos sukilimui, Pabrėža akademiją metė ir, kaip galima suprasti iš išlikusio, tuo laiku parašyto, jo atsisveikinimo laiško tėvams, ruošėsi stoti į sukilimą ar net ir buvo į jį įstojęs. Bet paskutiniuju atveju jis sukilėlių eilėse buvo labai trumpai, nes jau 1794 VIII 1 jis stojo į Varnių dvasinę seminariją (K. Šaulys tai neteisingai nukėlė į 1812 m.), galimas daiktas, tuo būdu norėdamas, kaip tuo laiku darė ir daugelis kitų, paslėpti savo sukilime dalyvavimo pėdsakus. Hryniewieckis ir kiti apie Pabrėžą rašę tvirtino, kad jis aukštąją mokyklą baigęs ar kad jis bent keletą metų joje studijavęs. Bet, kaip matyti iš jo paties 1829 IV 13 prof. Wolfgangui rašyto autobiografinio laiško, jis Vilniaus Aukštojoje Mokykloje nė pilnų metų nestudijavo. Bet ir seminarijoje jis tepraleido tiktai pusantrų metų, ir jau 1796 II 16 buvo išventintas kunigu. Toks skubus išventinimas negali būti paaiškintas vien tuo, kad į seminariją jis stojo iš aukštosios mokyklos, bet labiausiai tuo, kad tiek Žemaičių, tiek Vilniaus vyskupijose tuo laiku buvo jaučiamas labai didelis kunigų trūkumas, dėl kurio tų vyskupijų viršūnės buvo nusistačiusios kiek galima greičiau šventinti kunigais tuos, kurių amžius tam tiko. Yra išlikusi tradicija, kad Pabrėža, kiek seminarijoje pasimokęs ir susipažinęs su tomis pareigomis, kurias uždeda priklausymas kunigų luomui, pradėjęs svyruoti, ar betiksis jis kunigo pašaukimui, ir jau buvęs nusistatęs seminariją palikti, bet seminarijos regensui pavykę jį nuo to atkalbinti.

Tik išventintas, jis buvo tuojau paskirtas vikaru. Šiuo tarpu pavyko nustatyti tik vieną jo vikaravimo vietą — Plunge, kur jis vikaravo jau 1803 m. ir dar 1807 m., nors Hryniewieckis spėja, kad jis turėjęs vikarauti ir Žagarėje, nes jo žolyne ypač gausu apie Žagarę surinktų augalų. Bet pats Pabrėža savo korespondencijoje temini savo išvykas į Ža-

---

*) Tuomet tai buvo pilnas gimnazijos kursas. *M. B-ka.*

garę ir nesako, kad tenai būtų vikaravęs. 1807 m. Pranas ir Konstancija Šiauliai (Šaulevičiai) įdavė į jo rankas 1000 talerių Kartenos altarijai įkurti. Jie jį ir numatė tos altarijos altarista. Kadangi tuo laiku jis dar buvo jaunas žmogus, tai, matyti, šis sumanymas buvo jiems kilęs, norint jam sukurti ramias darbo sąlygas, kurios jam leistų daugiau laiko skirti savo mėgiamai botanikai. Jau 1807 m. Pabrėža save vadina nominuotu Kartenos altarista, bet, greičiausia, dar tebegyveno Plungėje, nes dar septynerius metus jam teko rūpintis altarijos kūrimu ir statymu. Tik 1814 m. altarijos trobesiai buvo užbaigti, nors M. Valančius, greičiausia, paties Pabrėžos informacija pasirėmęs, tvirtina, kad jau 1812 m. jis buvęs paskirtas Kartenos altarista. Kartenoje jis gyveno ligi 1816 m.

Dvidešimt metų buvęs pasauliniu kunigu, Pabrėža pagarsėjo populiariu pamokslininku, kuris į didesnes šventes ir atlaidus būdavo nuolatos kviečiamas į kaimynines parapijas pamokslų sakyti. Iš to laiko išliko rinkinys jo sakytų Salantuose, Alsėdžiuose ir Kretingoje pamokslų. Tuo pačiu laiku ir jo ankstyvesnysis, grynai teorinis, susidomėjimas botanika virto jo mylimiausiu kasdieniniu darbu. Nuolatos lankydamas parapičius ir susidurdamas su daugybe ligonių, kurių nebuvo kam gydyti, nes gydytojai gyveno tik didesniuose centruose, jis pradėjo verstis ir ligonių gydymu, nors medicinos fakultete tebuvo išėjęs vieną kursą. Savo labai kuklias medicininės žinias jis stengėsi papildyti, skaitydamas medicininę literatūrą ir tirdamas gydomąsias įvairių augalų savybes, kol, pagaliau, atmetęs visas kitas žinomas gydymo priemones, atsirėmė vien gydomaisiais augalais.

Pradžioje herbarizuodamas vien gydomuosius augalus, ilgainiui jis pradėjo domėtis visais augalais ir juos aprašinėti ir tirti. Tuo požiūriu jam svarbiausią akstiną suteikė prof. J. Jundila, su kuriuo Pabrėža pirmą kartą suėjo 1821 m., kada tas darė išvyką į Žemaitiją. Vėliau artimieji moksliniai santykiai užsimezgė ir su kitais Lietuvos augmenijos tyrinėtojais, bet ypač, nuo 1828 m., su Vilniaus Universiteto prof. Volfangu, kuris Pabrėžos botaniniam išsilavinimui turėjo lemiamos įtakos. Nuo to laiko jis nenustodamas rašė savo botanines knygas.

Su daugeliu materialinių rūpesnių susijusi pasaulietinio kunigo veikla Pabrėžos nepatenkindavo, juo labiau, kad tai neleisdavo jam verstis augalų rinkimu ir jų aprašymu tiek, kiek jis norėjo. Savo dėdės pranciškono Aleksandro Pabrėžos (mirusio Vilniuje 1801 V 9) pavyzdžiu sekdamas, jis 1816 m. stojo į Kretingos pranciškonų vienuolyną, priėmęs Ambraziejaus vardą. Sako, kad, prieš stodamas į vienuolyną, jis gavęs

savo būsimųjų viršininų sutikimą niekur jo iš Kretingos nekelti ir leidimą laisvai vykti iš vienuolyno pamokslų sakyti ar augalų rinkti. 1817 m. jis pradėjo ir mokytojauti tų pačių pranciškonų Kretingos mokykloje, kur buvo paskirtas I klasės mokytoju. 1819-1820 mokslo metais jis dėstė visose klasėse, bet nuo 1821 m. jau nebedėstė, ir savo raštuose vadinasi „exprofessor“, nors kiti jo biografai ir tvirtina, kad jis toje mokykloje dėstęs ligi 1839 m., kada valdžia tą mokyklą atėmė iš vienuolyno (pagal Valančių, mokykla buvusi uždaryta 1836 VII 17). Savo vienuolio pareigas atlikdamas, jis ir dabar nuolatos išvykdavo pamokslų sakyti ne vien į gretimas parapijas, bet ir toliau. Pvz. 1827 m. jis sakė visą pamokslų seriją Šilgaluose Mažosios Lietuvos katalikams ir nuo to laiko ypač išgarsėjo pamokslininku. Bet jis dabar galėjo nevaržomai ir botaniką studijuoti. Nuolatos lankydamas įvairias Žemaitijos vietas, visur kartu rinko augalus, ir jo žolynas nuolatos augo. Prakalboje savajam „Taysliui Augumyniam“ jis sakosi augalus surinkęs Kretingoje, iš ten leidęsis į Palangą, į Darbėnus, Laukžemį, Šventąją, Rucavą, Paurupį, Papą, Skuodą, Mosėdį... Salantus, Šateikius, Platelius, Tirkšlius, Žagarę, Žarėnus, Šakyną, Auksodį, Plungę, Gargždus, Endriejavą, Veiviržėnus, Švėkšną, Naumiestį, Tilžę, Šilalę.

Tuo pačiu laiku jis ėmė glaudžiau santykiuoti su visais, kas dirbo lietuvių raštijos srityje: su kunigu Silvestru Rucevičium, J. K. Gintila, M. Valančiumi ir ypač su Simanu Daukantu**) ir kitais. Daukantui dar gyvenant Petrapilyje ir atostogomis atvažiuojant į Žemaitiją, Pabrėža skleidė jo spausdinamas knygas, rūpinosi jo giminaičiais, jiems perduodavo siunčiamus per jį pinigus, dovanas ir t. t. Tik nesutardavo jis su Daukantu dėl rašybos. Pabrėža buvo sudaręs savo skirtingą nuo daukantinės, ir jos visuose savo žemaitiškuose raštuose ir laikėsi. Pabrėžos parašytų botaninių raštų skaičius nuolatos augo, bet, kad jis ir buvo labai populiarius, neatsirado leidėjo, kuris būtų nors vieną jo parašytų knygų išleidęs. Nors beveik visos jos buvo baigtos ir spaudai paruoštos, bet prie Pabrėžos gyvos galvos nė viena jų nebuvo išspausdinta. Dar prieš jo mirtį M. Valančius rašė savo „Wiskupisteje“: „suteik Dievi turtinę poną, kurs paraszitas par ij kningas iszspausdines, žmonims apskielbtum...“, bet ir pats, vyskupu tapęs, Pabrėžai mirus, nė vieno jo rašto neišspausdino, kad ir galėjo tai atlikti. Dažnai kiti Pabrėžos biografai ne teisingai rašo, kad jo „Parkratimas Saužines“ buvęs 1849 m. išspausdin-

---

**) Šis irgi savo mokslus pradėjo Kretingoje. M. B-ka.

tas; bet iš tikrųjų tai tebuvo kontrafakcija su tokia neteisinga data, išspausdinta ne 1849, bet tik 1869 m. Kiti vėl tvirtina (ir K. Šaulys, sekdamas „Varpu“), kad savo dideliems botaniniams raštams leisti Pabrėža palikęs net 1000 olandų muštinių ir kad, jam mirus, vienuolynas tuos pinigų suvartojęs kitiems reikalams. Bet Pabrėžos testamente apie tuos pinigų nieko nesakoma, tai, greičiausia, čia turime tiktai legendą, juo labiau, kad, būdamas vienuolis, jis negalėjo asmeninių kapitalų turėti.

Kada 1844 m. rusų valdžios paskirtas Žemaičių vyskupijos valdymą paėmė vadinamasis nominatas J. K. Gintila, jis panorėjo Pabrėžą turėti savo kapelionu Alsėdžiuose, bet Pabrėža nesutiko, į savo gyvenimo pabaigą nenorėdamas ramaus gyvenimo Kretingos vienuolyne keisti į triukšmingą gyvenimą vyskupijos centre ir pasiaiškindamas Gintilai labiausiai savo nesveikata, trūkumu dantų ir neprimatymu. Tiktai laikas nuo laiko, kaip ir prie Simano Giedraičio, jis, to paties Gintilos prašomas, sutikdavo įvertinti vieną kitą lietuvišką rankraštį, pristatomą Gintilos aprobatai.

Pabrėža mirė Kretingoje 1849 m. spalio mėn. 30 d. (naujuoju stiliumi, lapkričio 11 d.). Jis turėjo seseris Oną (jis ją mini savo 1794 m. laiške) ir Kotryną (tebegyvą dar 1849 m.) ir du brolius. Savo testamente jis mini ir daugiau savo giminaičių, galimas daktas, brolių ir mirusios sesers vaikų ir vaikaičių: Jurgį Pabrėžą iš Mančių, Emilijoną ir Rozaliją Pabrėžaites iš Mančių, Peliksą Pabrėžą, Stanislovą Pabrėžą, Mykolą Pabrėžą ir jo dukterį Emiliją Pabrėžaitę (1838 m. Mykolas — Jurgio brolis? — buvo, matyti, jau miręs, jei testamentu apdovanojami tik jo žmona ir vaikai), Martyną Pabrėžą (irgi, matyti, tuo laiku jau mirusį, jei apdovanojama tik jo žmona Julijona iš Mančių ir du neįvardyti jo vaikai; gal Martynas irgi buvo Jurgio brolis?) ir Barborą Pabrėžaitę iš Večių. Pabrėžai mirus, visi jo rankraščiai buvo likę Kretingos vienuolyne, bet ilgainiui, šiam vienuolynui virtus savotišku kunigų kalėjimu, į kurį rusų administracija uždarydavo politiškai jai nusikaltusius kunigus, daugelis Pabrėžos rankraščių iš čia iškeliavo kartu su kitais, vienuolyną paliekančiais kunigais, nors daugumas tų atgabentų rankraščių ir ne dingo, bet pateko į kitas Lietuvos bibliotekas. Tačiau svarbiausieji jo rankraščiai buvo išlikę Kretingoje ligi 1940-1941 m. Žymiausią turtingo Pabrėžos herbaro dalį 1914 m. buvo pasiskolinęs prof. B. Hryniewieckis, bet karo sukūryje jis 1918 m. didesnę šio dalį prazudė Odesoje, Ukrainoje. Likusiąją Kretingoje dalį (229 lapus) pats vienuolynas atidavė VDU botanikos sodui. Taigi neteisinga 1898 m. per „Varpą“ P. Janušio paskleista žinia, kad Pabrėžos žolyną vienuoliai sunaikinę.

Ant Pabrėžos kapo Kretingoje Kretingos vienuolyno gvardijonas kunigas Pelikšas Rimkevičius buvo pastatęs antkapį. Prieš Antrąją Pa-saulinį karą įtakingose Lietuvos katalikų sferose buvo kilusi mintis rū-pintis Pabrėžos pripažinimu palaimintuoju.

Raštai. 1) Skutki Lekarskie Niektórych Roślin i Sposób używania tychże Roślin w różnych Chorobach wyjęte z dzieła *Szymona Syreniusza...* przez *Xiędza Jerzego Pabreża...* Roku 1814 w Korcianach. Thom II, 68, 246p.

Pirmąjį tomą sudarė *Ignas Hrinevičius*.

2) *Kniga pamokslu. 1822, 711p.*

Paties Pabrėžos spaudai paruoštas rankraštis, kuris tačiau išspausdin-tas nebuvo. Iš viso apima 36 pamokslus, 1808-1822 m. sakytus Salantuose, Kretingoje, Alsėdžiuose. Tai yra tie patys pamokslai, kuriuos Valančius Že-majtiu Wiskupisteje II 1848 p.73 vadina „Pamokslaj dvasiszki, łabaj pa-żyteczny”.

3) *Katechismay łayke dydziojy Jubileusza Apie pawinastis krikscionjy dieley sawys. Sakity Telsziusy yr Kretingo. 1826, 99p.*

4) *Apey tikra wiera yr Bażnyczy Szwęta. Sakity Prususy Parakwyiowy Szyłgaly par Jubileusza dydiji łajke Sekmyniu Metusy 1827.*

5) *Promyczek zwiastujacy tablicę chorób 1827, LXXI, 548, 156 nż. p.*

Greta yra padėta ir kita antraštė: *Promyczek zwiastujacy tablicę cho-rób naypospolitszych ulomności ciała człowieczego, Y niektórych symptoma-tów z chorób pochodzących, z ułączeniem alfabetyczney Listy Nazwisk tychże Objektów w łacińskim, Polsko-łacińskim, y Żmudzko-Polsko-Łacińskim Dia-lekcie z Dodatkiem krótkiego Rysu o Medycynie, y iej częsciach, Wytłu-maczony po większej części z Grecko-Łacińskiego Lexykonu Stefana Blon-karda Doktora Medyki na Polski Język przez. X. Ambrożego Pabreża Ro-ku 1827.*

Paties Pabrėžos spaudai paruoštas ir žemaitiškais ligų pavadinimais pa-pildytas rankraštis. Iš viso pateikiami 1685 ligų pavadinimai, nors ir ne visiems yra pridėti jų žemaitiškieji vardai.

6) *Manuskrypt zawierający Wiadomości pożyteczne, a niektórym Oso-bom wiele potrzebne... Wybrany... z różnych Autorów przez X. Ambrożego Pabreża Roku 1827, CCCIXp.*

7) *Apey smerti. Uwogos nekórios apey smerti. Iszrinktas ysz Kningo Lyńkiszkos, korios prade: Słodka, y Święta śmierć przez X. Jana Krasseta Soc. Jesu yr žemaytyszkay yszgolditas par Kunyga Jórgi Ambraziejo Pa-breža. Metusy 1828, 124, 4 nż. p.*

Rankraštis buvo Kauno metropolijos seminarijos bibliotekoje.

8) *Nomenclator Botanicus seu comparatio Nominum veteris Botanicae per Ambrosium Georgium Pabrež Anno 1829 conscriptus Kretingae, 72p.*

9) *Sryyje Tayslyny Yszrokoosynas aaugymiu muusuju paar Žemay-czius nuog Koonyga Ambrozieajaus Paabreža... lig pat meatu 1831 daboo-toju. Index Systematicus Enumerationis plantarum indigenarum per Sa-mogitiam a Sacerdote Georgio Ambrosio Pabrež (1831), 85p.*

Šiam rankraščiu buvo pridėti ir du priedai, 47 ir 15 puslapių.

10) Sryygy Balsenyyny Biiluu Žemayt. Lotinyyniu Par Kónega *Ambrozijejo Paabreža* soorinktuu Metusy 1834 Kretingoo, 8, nž. 505p.

Žemaitiškai lotyniškias augalų žodynas, visai paruoštas spaudai. Jį *J. Tumas* (Raštai XI 1929 p.67) vadina „Saaraszas Žemaitiszkas lotiniszkas“. Ištraukas pateikė *J. Elisonas* Kosmose 1922-1923 m. N1 p.47-51, N2 p.183-186 ir N3/4 p.283-292.

11) Waardaa tayslyynee Augimiu atsirandatiu Augumyniiczioo Žemaytyynie Ožwerączio saawiejy Augmes liig szioł aatrastas Žemaaytiusy, Lyyitówoo, Wołyynyjoo, yr Podolyjoo; so prijuungsynó Waarduu paprastuuju Žemaaytyszku, Lyitóówyszku, Pruusyszku yr Łaatwyszku, Žmonyymy tuu Taautuū geraa žyynomu. Par Kónyga *Abraziejó Jóórgi Pabreža*. Meetusy 1834 Kretingoo, II, 239p.

12) Tayslos Augumynyns tay yra Botanika paraszyta Koonyya Paabrežos... iszduots 1843 m., 236p.

Spaudai paruoštas rankraštis. Nuo p.240 eina nieko bendra su botanika neturį priedai: Nazwiska Litewskie (Kaltinėnų, Laukuvos, Luokės Papiłės, Pavandenio, Tverų, Užvenčio ir Varnių parapijose užrašytos lietuviškos pavardės). 1890 m. to rankraščio dalį nukopijavo klierikas *K. Kurklinskis* ir pasiuntė į užsienį. Rankraštis pateko į JAV ir ten buvo 1900 m. išspausdintas vardu: Botanika arba Taislius Auguminis, 166p. (tai sudaro viso Pabrėžos rankraščio pradžią ir pabaigą — 94 puslapius). Šios Botanikos ant-rasis leidimas pasirodė 1910 m.

Atskiri rankraščio lapai rašyti 1835-1845 m.

13) Tayslós Augumynynis, koremy taalpinas augimys ligziol raastosys teyp muusosys kayp nekórios swetszalys su prijuungsymó abładny prajoowa weykała yr Sóraaszima Waarduu paprastuuju teyp Žemaytyszku, kaypo Prusyszku, Łaatwyszku, yr Waarduu Tayslyyiniuu Žemaytyszku su Łotii-nyszkays. Par Kónyga *Ambrozijejo Paabreža*... Yszdouts Meetusy 1843 m. LXIII, 980p.

Plati to paties N12 redakcija. Rankraštis buvo žemaičių seminarijos bibliotekoje visai spaudai paruoštas. Jį aprašė kun. K. Šaulys Draugijoje 1911 m. N53 p.27-31.

14) Mokšlas Rodas, ko reyK Norėt Gero smerczio noumyrty... Iszimti Isz wayriuu Kninguu Lotiniszku Lėkyszku yr Žemaytyszku... Par Konyga *Ambroziejuu Pabreža* 1844 (ar 1834) m. 34p.

15) Rekolekyjys Dwasyszkas I tris dylinnas Padalitas. Dieley Pažitka Dwasyszka wiernuyu parakwyjonu Kretinginiu Par Konyga *Ambroziejuu Jorgi Pabreža*. Kretyngoy Metusy 1846 m. 172p.

16) Parkratims Sumenys sogadnus tyms, koryi tykray nor atmintyis wysus nousydiejymus praejyos giwenima sawa... o sorinkt's ysz wayriuu kninguu dwasyszku par Konyga *Ambroziejuu Pabreža* ...Iszdout's Kretyngoy metusy 1849, 479p. ir XIXIII lapai (46p.).

Paties Pabrėžos spaudai paruoštas rankraštis, kuris su 1849 m. kont-rafakcija buvo išspausdintas 1869, 1877 ir 1893 m. Tačiau Valančius savo užrašuose nurodo, kad jis pats nusirašęs ištrauką iš Pabrėžos rankraščio.

17) Sóraszims waarduu Łaatwyszkuju, kaap nekóres augimes pasypraatina wadinty Kóórszinika yszimts ysz weykała Oekonomisch-Technische Flora von *Wilhelm Chr. Fiebe*. Riga 1805 m. 20p.

Originalinis Pabrėžos rankraštis, iš Kašarausko palikimo patekęs į metropolijos seminarijos biblioteką.

18) Sryyje waarduu augmyniiczyniu weyslyyniu yr skyrtynniu, 10p.

Iš to paties Kašarausko palikimo išlikęs ten pat Pabrėžos originalinis rankraštis. 1900 m. jis buvo išspausdintas kartu su Pabrėžos „Botanika“ (p.111-116).

19) Sórinkymys waardu Prusams sawotyszkuju, kaap kóres augimes wadyn. Iszraszita ysz weykała Hagen Preussens Flora 1818, 6p.

Kašarausko palikime buvęs, bet neišlikęs Pabrėžos rankraštis.

20) Žodyns Biiluu Augmynyczyniu lotin-žiemajtniu, 756p. (328 lapai).

Mini *M. Valančius* Žemaitiu Wiskupisteje II 1848 p.74, o *P. Janušis* Varpe 1898 N4 (ir K. Šaulys Draugijoje 1911 m.) vadina Dictionarium latino samogiticum, tai čia turime gal tą patį N10 ir 11. 1894 m. rankraštis buvęs P. Kriaučiūno rankose.

21) Weykałas augimiu sógadliwui.

Mini *M. Valančius* l.c.p. 75 (...dar nugis teberasza...). Kašarausko ištraukoje rankraštis pavadintas „Weikałas augimiu sógadnuju, padalyts i ketures atskidas“.

22) Irąkis waysynas augimiu sógadliwui.

Mini *M. Valančius* l.c.p. 75 (...dar nugis teberasza...). Kašarausko ištraukoje pavadinta „Irąkis waisynas ir ļajkima augimiu“. Greičiausia, tai bus tas pats rankraštis, kurį *J. Tumas* l.c.p. 67 vadina „Apraszymas augimiu sougadliwui ant ginimos, so iszguldimu, kurc augimys kam ira pamaczliwy“.

23) Rodikle augimiu woodyjėtiu.

Mini *M. Valančius* l.c.p. 75 (...dar nugis teberasza...). Kašarausko ištraukoje pavadinta „Rodikle augimiu swejkatai wodijėtiu“.

24) Rodiikle warduu sawyszkuju, kapp kóres augimes wadyn Žemaytee. Šiaip to rankraščio antraštė pateikiama Kašarausko užrašuose, bet *J. Tumas* l.c.p. 67 tą patį darbą vadina „Surinkimas waarduu Žemaytyszkuu“.

25) Supplementum Dictionarii Botanici Latino Samogitice, 11p.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67 ir *A. Salys* Kretingos vienuolyno lietuviškieji rankraščiai — švietimo Darbas 1927 N1 p.20.

26) Materyis lekarstum, kapp ira taisomas.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67. Gal būti, kad tai yra tas pats rankraštis, kurį *P. Janušis* vadina *Medycyna chorób ludzkich* (knygutė buvo parašyta jau po 1847 m.).

27) Index Systematicus Latino-Samogiticus enumerationis plantarum Samogitiam maritimum observantium ab *Ambrosio Pabrež*.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67. Gal tai yra tas pats N9?

28) Imiona Roślin w moim herbarzu znajdujących się Polsko-Łacino-Żmudzkie.

Mini *J. Tumas* l.c.p. 67.

29) Uwagi dotyczące się ułożenia doskonałej flory Żmudzkiej.

Mini *B. Hryniewiecki* Tentamen 1933 p.9.

30) Obserwanda in visitatione Epipi p.75.

Vilniaus Universiteto bibliotekos rankraštis N1782.

31) Pamokslaj apej septinius Sakramentus, 546 lapai (1092p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73. Ištraukų pateikė *J. Povilonis* Žemaičių vestuvės K. A. Pabrėžos Pamoksluose — Naujoji Romuva 1939 N48.

32) Pamokslós arba erts apraszims wisokiu baysibiu Griekaieczystas par kónyga *Jórgi Pabreža* paraszits, 280p. (140 lapų).

Rankraštis dar 1923 m. buvo Kretingos vienuolyne.

33) Pamokslaj wayringosy materyosy ąť rožiniu wyjtu ir wajriusy łaykusy sakity. 860 lapų (1720p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73.

34) Pamokslaj ir katekizmaj, 156 lapai (apie 312p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73.

35) Kozonej ąť nekuriu Nedieles dyjnu ir szwiętiu, 358 lapai (716p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 73.

36) Kninga toręti sawiey kozonius ąť nekuriu nedieles dyjnu ir ąť łabay daug szwętiu, teypogi wayringusi atsyeimusi, kajpo pri nebasztyka ir t. t. 622 lapai (1244p.).

Mini *M. Valančius* l.c.p. 74.

37) Elenchus Nominum vegetabilium Latino-Samogiticorum, 27p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 19.

38) Sągaraszós Weyslu yr Skyyrtiu žemaytyszkaa-lotiinyszku, 69p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 20.

39) Rejestr Roślin cudzoziemskich tak jarzynnych, jako kwiatkowych rozbieranych i zasuszonych przez *X. Ambrożego Pabreža* ex Professora szkół Kretyngowskich, 8p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 20.

40) Apee Bałtówji Płuudi Motryszkuuju, II, 109p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

41) Spasabs kayp reyky apsyeyte só lygonyys, kór niera Daktaru.

A. Pabrėžos versta iš 1813 m. leidimo. Mini *A. Salys* l.c.p. 21-22.

42) O kołtunie, 37p.

Rankraštis lenkų kalba. Mini *A. Salys* l.c.p. 22.

43) Notatki O Niektórych Chorobach Koni, 40p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 22.

44) Pariedims diel Obagu Szpytolys Płungys, 9p.

Galimas daiktas, kad tai yra vienas ankstyviausiųjų Pabrėžos rašinių, parašytas dar jam esant Plungėje.

Mini *A. Salys* l.c.p. 23.

45) Sakimay Apey Griekus, 179p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

46) Nobažęstwa Łayko prijemyma Sakramęta Pakutos Szwętos, 20p.

Mini *A. Salys* l.c.p. 21.

47) Nowenna ąť paszłowynyma Nekałta Prasydieima Maryjos Pannos Ysz Destys steboklinga agnasely, 4p.

Mini A. *Salys* l.c.p. 21.

48) Namowa chrześcijańska Do chorego, przyprawa do szczęśliwego skonania, 4p.

Rankraštis lenkų kalba. Mini A. *Salys* l.c.p. 21.

49) Esu sau žmogelis szarpus kożnamy darby.

Eilėraštis, kurį kiti priskirdavo ir S. Valiūniui, bet Daukanto rankraštiniame palikime yra šio eilėraščio nuorašas, kuriame paties Daukanto ranka pažymėta, kad tai esąs Pabrėžos darbas. Kitą to eilėraščio nuorašą, pavadintą „Daynely žmogaus gaspadoriaus pasywedumusy“, Daukantas įrašė į savo 1835 m. „Massiu Pasakas“, iš kur kartu su tomis pasakomis pakartojo Lietuvių Tauta IV 3 1932 p.27. *L. Jucevičius* Litwa 1846 p.360 išspausdino to eilėraščio lenkišką vertimą, pridėjęs, kad, greičiausia, būsiąs išvertęs S. Valiūnas. Bet *K. Moigis* 1845 III 5 laiške Daukantui pastebi, kad į lenkų kalbą išvertęs pats Pabrėža (Chłopak ci ja chłopak w polu wołów orze). 1880 m. *K. Brugmannas* apie Garliavą iš žmonių lūpų užrašė kaip liaudies dainą, kiek pakeistą to paties eilėraščio tekstą ir išspausdino savo Litauische Volkslieder 1882 p.103. Apie 1855 m. irgi kiek pakeistą tekstą užrašė Edvardas Jokūbas *Daukša*, kurio tekstą išspausdino *Mykolas Biržiška* Tautoje ir Žodyje IV 1926 p.287. Daukanto nuorašą išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.289, iš ten *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.173-174, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.327.

50) Ape neuczciwus apsyeyimus jawnumwnes.

Pabrėžos eilėraštis, kurį iš Daukanto nuorašo išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 289-290 ir atskiroje knygoje (Nežinomi senieji lietuviški tekstai, 1931 p.41-42).

51) Apie pipkinika (Nieks mon dydības dydžiu wiresnibes...).

Pirmą kartą užrašė Daukantas savo 1835 m. „Massiu Pasakose“, iš kur pakartota Lietuvių Tautoje IV 3 1935 p.27. Pirmą kartą išspausdino *J. Šliūpas* Vienybėje Lietuvininkų 1890 N5 p.5, o iš ten Lietuviszkuose rasztuose ir rasztininkuose 1890 p.51; dar *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.291, *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.174-175, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.330.

52) Oda druga na Imieniny Prefekta.

Lenkiškas Pabrėžos eilėraštis, kurį iš Daukanto nuorašo išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 291-292 ir atskirai p.43-44.

53) (Rankraštiniame Daukanto palikime, rinkinyje N VI, nežinoma, ne Daukanto, ranka surašytame, yra, greta neabejotinų Pabrėžos eilėraščių (Esu sau žmogelis ir Nieks mon didybes), nurašyti ir penki kiti eilėraščiai, kuriuos, greičiausia, irgi Pabrėža bus parašęs: Daynie waynos (Trubay Kareywiu wayna skelbay, wadyn ant muszos Kelketes waynos wiryszkiey), Daynie židu (Och groyse Diwy y melnicy, tay ira: Ach! dydy Diway melniczio), Krupniks trunkas gražiawsis (Krópniks brągus krópnikaytis! Szłowyn anow kas žemaytis), Gaylesis ałtoriaus (Koks gi asz par Kiepis, Kad szitay wis praradaw), Daynie apey pyioka atmetanti arielka (Pijoks. Zegnoiu asz tawi

arielku nuo sawys, Busiu czystas žmogus ,kad nebgersiu tawys...). Kitame to paties Daukanto palikimo rinkinyje (N X), greta neabejotino Pabrėžos eilėraščio (Nu jus merges godrey dyrpkiet...), yra įrašytas eilėraštis: Apie patieszyima rupesniu žmoniū (Wysados linksmas, wysad spakaynas, Nieks tey dieł mumis, wargay ar waynos), visai primenąs „Esu sau žmogelis“ ir „Nieks mon didybes“ ir, greičiausia, irgi Pabrėžos parašytas. Rinkinyje N XV yra Pabrėžos ranka ir rašyba parašytas, kad ir nepasirašytas, neabejotinas jo eilėraštis: Apee Sproowa Jomilestoš Pona Piiwiewicziaus Só Barelo rądoorio Chweelynio Teelsziunsy atbutas (Arkles Beerely Rądoorias Chweelyny Nóujeedy Jaawus Storastas Bórnyyny, Storosti Piiwiewicz matiidams yszkada, Sogaun tus arklus, kad but paarszkada... (iš viso 168 eilutės). Po to eina ta pačia ranka užrašytas vertimas į latvių kalbą lenkiškos dainelės Šlužylem u pana ja pierwsze lato — Dienejau pie kundzynie pyhrmu gaadu. Kundzyns mon jéedewo wieena wiisztyny... Galimas daiktas, kad ir šį eilėrašį bus išvertęs Pabrėža, nes jis neblogai ir latviškai mokėjo.

Dokumentai. 1) 1794 m. Pabrėžos rašytas tėvams laiškas, kuriame jis su jais atsisveikina, besiruošdamas eiti į sukilimą.

Surado *Mykolas Biržiška* vieno Vilniaus Universiteto bibliotekos rankraščio įrišime. Laiškas prieš tai dar nebuvo spausdintas.

2) Apie 1803 m. lietuviškai rašytas Pabrėžos laiškas giminėms.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.287 ir atskirai Nežinomuose lietuvių raštuose 1931 p.39.

3) 1803 VII 7 duotas Pabrėžai J. Jankevičiaus raštas, pakvituojąs mirusio Tado Ignatavičiaus turto globojimą.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 287-288 ir atskirai p.39-40.

4) 1807 IX 2 J. Pabrėžos duotas Juozui Vaitkevičiui asekuracinis dokumentas 1000 talerių sumai, P. ir K. Šaulevičių paaukotai Kartenos altarijai steigti.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 288-289 ir atskirai p.40-41.

5) 1807 IX 12 J. Pabrėžos laiškas Kartenos klebonui kun. Ignui Nagurskiui Kartenos altarijos steigimo reikalui.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 288 ir atskirai p.40.

6) 1809 IX 7 kun. Silvestro Rucevičiaus laiškas Pabrėžai Rucevičiaus išleistosios lietuviškos knygutės platinimo reikalui.
Nespausdintas.

7) 1810 IV 23 kun. Nagurskio sutikimas skirti altarijai sklypą.

Ištraukų duoda *J. Tumas* Raštai IX 1929 p.60 (iš Žinyčios 1900 N2 p.65).

8) 1814 II 26 vysk. J. A. Giedraičio leidimas steigti altarijai Kartenoje.
Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 60 .

9) 1814 IX J. Pabrėžos sudarytas dokumentas įsteigiant altariją.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 59-61 (ir Žinyčioje 1900 N2 p.65-66).

10) 1826 XII 21 J. Pabrėžos surašytas jo pirmasis testamentas.

Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 61.

11-18) 1828 VIII 4 (iš Kretingos), 1828 VIII 13 (iš Kretingos), 1828 IX 20 (iš Kretingos), 1828 IX 17 (iš Palangos), 1828 XI 27 (iš Vėžaičių), 1829 I 9 (iš Kretingos), 1829 IV 13 (iš Kretingos), 1829 IV 23 (iš Kretingos) Pabrėžos laišakai prof. Volfgangui. 1829 IV 13 laiške jis pateikia svarbių autobiografinių žinių.

Nė vienas tų laiškų, mano nurašytų, nebuvo dar spausdintas.

19) 1834 XII 19 Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.489-493. Laiško postskriptumas parašytas humoristiniu lietuviškai lenkišku žargonu apie S. Daukantą ir kitus.

20) 1835 III 20 Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* l.c.p. 493-496. Laiško postskriptumas taip pat lietuviškai apie Daukantą ir kt.

21) 1835 IX 24 Pabrėžos laiškas Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 4 1939 p.660-661.

22) 1838 I 10 Pabrėžos antrasis testamentas.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 61-66 (iš Žinyčios 1900 N2 p.66-69).

23) 1838 X 9 Pabrėžos laiškas J. K. Gintilai.

Išspausdino *K. Sendzikas* l.c.p. 661-663.

24) 1844 X 15 J. K. Gintilai rašytas Pabrėžos laiškas, kuriame atsisako vykti kapelionu į Alsėdžius.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 69-71 (iš Žinyčios 1900 N2 p.71-72).

25) 1845 X 3 Pabrėžos laiškas M. Valančiui.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 72-73 (iš Žinyčios 1900 N2 p.73-74).

Iš Valančiaus archyvo pavogė prel. Borovskis ir atidavė lenkų Towarz. Przyj. Nauk Vilniuje.

26) 1846 V 3 Pabrėžos laiškas M. Valančiui.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* l.c.p. 74-75 (iš Žinyčios 1900 N2 p.75).

Ten pat to paties Borovskio pavogtas.

27) 1848 VIII 1 Pabrėžos laiškas Daukantui.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* Medžiagoje S. Daukanto biografijai 1898 p.72-75.

28) 1848 X 10 Pabrėžos laiškas S. Daukantui.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 76-77 .

29) Be metų Pabrėžos laiškas Daukantui.

Išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 78.

30) 1849 XI 19 oficialinis J. K. Gintilos parašytas Pabrėžos nekrologas. Lietuviškai išvertęs, išspausdino *J. Tumas* Raštuose XI 1929 p.71-72 ir Žinyčioje 1900 N2 p.73. Lotynišką originalą, kuris buvo išsiųstas per cursoriam ir įrašytas į parapijų Liber processuum, išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.341.

Literatūra. *J. Jundziłł* Trzy pomniejsze raporty — Pamiętnik Farmaceutyczny 1822 p.574-587.

(^o) Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących jako i oswojonych, 1830.

S. Daukantas Massiu Pasakas 1835 (išspausdinta Lietuvių Tautoje IV 3 1932 p.27).

L. Juzewicz Litwa 1845 p.360.

M. Wolonczewskis Žemajtiu Wiskupiste II 1848 p.71-75 (21897 p.158-160).

(^o) Margumynai — Tėvynės Sargas 1900 N2/3 p.22.

(*A. Kašarauskas*) Novye ili menee izvestnye vidy i raznovidnosti rastenij dikorastuščich na Žmudi — Pamiatnaja Kniška Kovenskoj gubernii na 1863 god p.71-88 ir na 1864 g. p.33-53.

A. Leskien u. *K. Brugmann* Litauische Volkslieder und Maerchen 1882 p.103 N17 (Asz mažas žmogelis spartus kožnam darbe..).

— Vienybė Lietuvininkų 1890 N5 p.5.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.50-51.

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina II 1894 p.103-104.

(*M. Davainis Silvestraitis*) Medžiaga Simano Daukanto biografijai 1898 p.29-30, 72-78.

D. (P. Janušis) Kun. J. Pabrėža ir jo raštai — Varpas 1898 N4 p.61-62.

Vaižgantas (J. Tumas) Medžiaga kun. J. Pabrėžos biografijai — Žinyčia 1900 N2 p.65-75.

(^o) J. A. Pabrėža — Raštai XI 1929 p.59-75.

Damazas Treigys (A. Šilgalys) Kretinga — Lietuvių Laikraštis 1905 p.34.

K. Šaulys Kun. J. A. Pabrėžas ir jo raštai — Draugija 1911 N53 p.23-31.

B. Hryniewiecki Książd J. Pabrėž, zasłużony badacz flory Żmudzi — Wszechświat XXXIII 1914 p.33-38 (ir atskiras atmušas).

(^o) Tentamen Florae Lithuaniae 1933 p.3-66, 104, 305.

J. Rostafiński Udział polaków w postępie nauk botanicznych — Polska kultura europejska II 1918.

T. Jeronimas (Jeronimas Pečkaitis) Dabartinis tėvo Ambraziejaus Žemaičiuose dvasinis gerbimas — Kosmos 1921 N2/3 p.292-295.

J. Elisonas Iš J. A. Pabrėžos nespausdintų botanikos raštų — Kosmos 1922 NI p.46-51, 1923 N2 p.183-186, N3/4 p.283-292.

(^o) Iš J. A. Pabrėžos botanikos terminų — Kosmos 1922 NI p.87-90.

M. Niedermann Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.67.

K. Būga Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.XIV.

A. Dambrauskas Kun. A. Kašarauskas — Tauta ir Žodis III 1925 p. 249-250 (sąrašas buvusių pas Kašarauską Pabrėžos raštų). Tas pats pakartota ir „Užgesusiuose žiburiuose“.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I² 1925 p.100-102.

(") Jokūbas Daukša — Tauta ir Žodis IV 1926 p.287 (pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.119-120).

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53-56 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.212-215).

(") Pabrėža Kretingos mokykloje ir Vilniaus universitete — Ateitis 1944 N70-71.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.59, 62, 112, 123, 142.

J. Kuprevičius Kun. J. A. Pabrėža — Lietuva 1925 N265.

P. Ruškys Kun. J. A. Pabrėža, įžymus žemaičių floristas — Švietimo Darbas 1925 N8 p.833-844.

E. Hermann Litauische Studien 1926 p.137, 205.

A. Salys Kretingos vienuolyno lietuviškieji rankraščiai — Švietimo Darbas 1927 NI p.16-23.

K. Regelis Fontes Florae Lithuaniae I 1931 p.239-240, 252-254; II 1932 p.26-62 (Herbarium Pabrėža).

Vaclovas Biržiška Iš kunigo Pabrėžos dokumentų ir laiškų — Tauta ir Žodis VII 1931 p.286-292 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.23-44).

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.106, 108.

(") Kun. J. A. Pabrėžos oficialinis nekrologas — Mūsų Senovė II 2 1938 p.341.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.43.

(") Kunigas Jurgis Ambraziejus Pabrėža — Aidai (Kennebunkport) 1950 N2 p.70-77.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.22, 23, 157.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.74.

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.27-28.

J. Dagys Kaip kun. J. Y. Pabrėža augalų vardyną kūrė — Gamta 1937 N4 p.231-235.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.61.

(") Lietuvių kalbos istorija — Naujienos 1951 N221.

(") Lietuvių kalbos istorija 1953 p.173, 185.

K. Sendžikas J. A. Pabrėžos laiškai kun. J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 3 1938 p.489-498; II 4 1939 p.660-663.

(") Šalną pakąstas kun. J. A. Pabrėžos darbo vaisius — Draugija 1939 N6 p.378-382 (su „Taisliaus Auguminio“ antraštinio lapo faksimile).

(") Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščių skyrius — Bibliografijos žinios 1940 N1 p.27.

V. Maciūnas Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje 1939 p.97, 138, 140, 142-143, 145-146.

— (") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12.

Juozas Povilonis K. A. Pabrėžos pamokslų stilius — Dienovidis 1939 N3 p.122-126.

(") Žemaičių vestuvės kun. A. Pabrėžos pamoksluose — Naujoji Romuva 1939 N48 p.873-875.

(") A. Pabrėža — XX Amžius 1939 N249.

Justinas Vaškys Pranciškonai Kretingoje 1940 p.44-52.

M. Mozūraitis Pabrėža Kretingos mokykloje — Ateitis 1943 N72.

(") Ar Pabrėža studijavo Vilniaus Akademijoje — Ateitis 1944 N9.

(") Prie garbingo kapo — Žemaičių Prietelis 1933 N2.

A. Mačius Pirmieji Lietuvos botanikai ir augalų tyrinėtojai — Farmacijos žinios 1938 N1 p.6-11.

P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.42.

V. Gdž. (V. Gidžiūnas), K. Rgl. (K. Regelis), J. Rkt. (J. Ruktys) ir Rd. Pabrėža Jurgis Ambroziejus — Lietuvių Enciklopedija XXII 1960 p.303-305.

P. Dovydaitis Dėl Pabrėžos 150 m. gimimo sukaktuvių — Kosmos 1920 p.106-108.

T. Jeronimas (Pečkaitis) Atsiliepinimai dėl Pabrėžos jo 150 m. gimimo sukaktuvėms — Kosmos 1920 p.292-295.

J. Dagys Pabrėža — Gamta 1937 N11.

(") Jurgis Pabrėža, pirmasis žemaičių botanikas — Mūsų Girios 1960.

(") Pabrėža — Iš mokslų istorijos Lietuvoje 1960.

E. Kanopka Jurgis Pabrėža, liaudies gydytojas — Mokslas ir Gyvenimas 1960.

M. Biržiška J. A. Pabrėža — Kretingos mokytojas — Žemaičių žemė 1944 N20.